

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра філософії та культурології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Голова приймальної комісії
Роман ПЕТРИШИН

«29 травня» 2023 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 031 РЕЛІГІЄЗНАВСТВО
ОНП «Релігієзнавство»

Чернівці – 2023

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного випробування містить основні вимоги до підготовки аспірантів – здобувачів наукової ступені доктора філософії за спеціальністю 031 Релігієзнавство – на базі дипломів про повну вищу освіту спеціаліста та/або магістра.

Програму розроблено з врахуванням матеріалів сучасних підручників, посібників, хрестоматій і довідково-словникової літератури з релігієзнавства в його полідисциплінарному вияві, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, а також тих навчально-методичних і наукових матеріалів, які характеризують сучасні досягнення в релігієзнавчо-богословській та філософсько-релігійній думці і експертній практиці.

Головною метою вступного іспиту є:

встановлення рівня знань змісту базових релігієзнавчих понять і категорій, актуальних питань та проблематики сучасної світової і вітчизняної релігієзнавчої думки; історіософії релігії; феноменології релігії, психології релігії та інших релігієзнавчих підсистем, що складають полідисциплінарну структуру релігієзнавства як науки;

- виявлення навичок аналітичного мислення і здатності аналізувати й оцінювати специфіку формування та розвитку релігії (від зародження первісних релігійних форм до функціонування сучасних релігійних течій, напрямків і рухів) в її впливах на суспільні духовно-культурні, соціально-економічні та політичні трансформації;

- узагальнення і комплексна оцінка розуміння вступником провідних тенденцій розвитку сучасних релігійних і міжконфесійних процесів в Україні, специфіки сучасної релігієзнавчо-дослідницької парадигми та здатності обґрунтувати актуальність, новизну й практичне значення власного науково-дослідницького пошуку.

Вступний іспит зі спеціальності проводиться на виявлення знань в обсязі програми рівня вищої освіти магістра за спеціальністю 031 Релігієзнавство в усній формі або в режимі комп'ютерного тестування.

Послідовність вступного випробування така:

Додаткове вступне випробування (в разі необхідності – для тих, хто вступає в аспірантуру з іншої галузі знань (спеціальності) аніж та, що зазначена в дипломі магістра (спеціаліста) заявника https://drive.google.com/file/d/1_wqXUUwAngnVEag-DKbBpYlurhuHRikt/view).

Вступний екзамен за такою послідовністю:

1. Представлення дослідницької пропозиції, що містить обґрунтування актуальності та новизну дисертаційної роботи, яка характеризує специфіку пошукового інтересу вступника і підтверджує загальний рівень його наукової культури (30 балів).
2. Відповіді на завдання екзаменаційного білета (див.: 4.1. *Екзаменаційні питання та завдання*).

Екзаменаційний білет включає чотири завдання, з яких два основні – теоретичні й увиразнюють основний зміст проблемного поля сучасної світової і вітчизняної релігієзнавчої думки; історіософії релігії; феноменології релігії та психології релігії.

За правильні і вичерпні на 2-ге та третє завдання ЕБ вступник може отримати не більше 60 балів (по 30 балів – за кожну правильну відповідь).

За ґрунтовну відповідь на четверте (практичне) завдання ЕБ, що має на меті виявлення аналітичних здібностей, вміння застосовувати фундаментальні принципи релігієзнавчого дослідження (аналізу); підтвердження рівня обізнаності з основами законодавства у сфері релігії і навичок та умінь критичного мислення й самостійного узагальнення – 10 балів.

Разом за три правильно виконаних завдання ЕБ – 70 балів.

У 30 балів оцінюється перше завдання вступного випробування – представлення та захист дослідницької пропозиції.

Загалом, за результатами вступного випробування, потенційний вступник в аспірантуру може набрати 100 балів.

II. ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ, СТРУКТУРА ОЦІНКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

2.1. Порядок оцінювання

Підсумкова оцінка зі вступного випробування вираховується за 200-бальною шкалою.

Особа, яка вступає в аспірантуру може отримати додаткові бали (див.: Додаток до правил прийому до аспірантури (Таблиця 1. Порядок нарахування додаткових балів за навчальні та наукові досягнення): https://drive.google.com/file/d/1_wqXUUwAngnVEag-DKbBpYlurhuHRikt/view).

Вступний іспит вважається складеним за умови, якщо вступник набрав не менше 135 балів, що відповідає нижній межі оцінки задовільного рівня.

Перевірка знань на основі критеріїв, обумовлених програмою, є підставою для формування підсумкової оцінки та висновку екзаменаційної комісії про рівень підготовки вступників в аспірантуру й рекомендації Приймальної комісії щодо їх зарахування або не зарахування до навчання на ОНП Релігієзнавство.

Рішення про зарахування ухвалює Приймальна комісія університету згідно із Правилами прийому до аспірантури.

2.2. Структура оцінки та критерії оцінювання знань

2.2.1. Оцінка 1-го завдання Екзаменаційного білета (ЕБ): представлення дослідницької пропозиції

26–30 балів здобувач пропонує якісну презентацію дослідницької пропозиції, в якій чітко і логічно обґрунтовує проблематику потенційного дисертаційного дослідження, його актуальність для сучасної релігієзнавства та гуманітаристики загалом; окреслює мету, завдання та характеризує стан її розробки у вітчизняній та зарубіжній науці; пропонує ефективні, на сласний погляд, оптимальні шляхи розв'язання поставлених завдань, в тому числі й передбачувані елементи новизни.

21–25 балів – здобувач демонструє загалом якісну і цілісну презентацію дослідницької пропозиції, в якій чітко окреслено тему майбутнього дисертаційного дослідження, його актуальність, мета та завдання, проте недостатньо чітко охарактеризовано її теоретичний потенціал і практичне застосування;

16–20 балів – здобувач запропонував не достатньо якісну презентацію дослідницької пропозиції: презентаційні матеріали не засвідчують проблемний характер обраної теми; дослідницька проблематика не належить до актуальних аспектів сучасної релігієзнавчої думки, оскільки в ній відсутні актуальність і теоретична значущість наукової розробки; водночас вступник демонструє загалом високу зацікавленість релігійною проблематикою, має добрі загальні знання з історії релігії та специфіки взаємодії релігії (Церкви) з різними сферами суспільно-політичного і духовно-культурного життя; володіє навичками та вміннями аналітичного мислення, вміє робити самостійні узагальнення та критично оцінювати релігійні процеси в їх взаємозв'язках і взаємовпливах.

11–15 балів – здобувач не підготував презентацію дослідницької пропозиції, але здійснює настирливу спробу пояснити її усно.

1–10 – додаткові бали, які здобувач може отримати за результатами оцінки Екзаменаційною комісією його попередніх здобутків на підготовчому етапі до вступу в аспірантуру (згідно з Порядком нарахування додаткових балів).

2.2.2. Оцінка відповіді на 2-ге та 3-тє завдання ЕБ: формулювання відповідей на теоретичні завдання

26–30 балів – вступник ґрунтовно висвітлює питання фахової спеціалізації (релігієзнавство: філософські науки); добре володіє методологією, принципами, загальнонауковими, філософськими та релігієзнавчим поняттями і категоріями; підтверджує обізнаність з сучасними провідними тенденціями в релігієзнавчій науці; виявляє глибокі знання та розуміння сучасних релігієтворчих процесів, зміст актуальних проблем релігієзнавчої думки; чітко формулює аргументовані та вичерпні відповіді в межах завдань екзаменаційного білету та засвідчує загальний рівень ерудиції та аналітичного мислення; вільно володіє фактологічними матеріалом, джерельною базою, володіє релігієзнавчо-філософською та загальною науковою термінологією; вміє вести дискусію та будувати логічні конструкції, відповідаючи на додаткові запитання.

21–25 балів – здобувач в цілому чітко розкрив зміст питань фахової спеціалізації; вільно оперує тезаурусом релігієзнавства; добре знайомий з джерелами релігієзнавства, релігієзнавчим матеріалом та критичними працями у галузі релігієзнавства; виявляє певні знання щодо сучасних релігієтворчих процесів, загалом розуміє зміст актуальних проблем релігієзнавчої думки і намагається формулювати аргументовані відповіді в межах завдань екзаменаційного білету; засвідчує високий рівень загальної ерудиції й аналітичного мислення, однак не завжди може навести конкретні приклади через брак знань, фактологічного матеріалу та джерельної бази; вміє та може самостійно будувати відповіді на додаткові запитання.

16–20 балів – вступник поверхнево витлумачив основний зміст завдань ЕБ і загальної проблематики релігієзнавства; загалом володіє релігієзнавчими принципами та методами дослідження, знає зміст більшості релігієзнавчих понять і категорій, але не вміє ефективно і коректно їх застосовувати; намагається формулювати самостійні відповіді на запитання ЕБ, але в зв'язку з браком конкретних знань з релігієзнавства та критичної наукової літератури, це дається йому вкрай важко; слабо володіє науково-філософською та релігієзнавчою термінологією; не дає відповіді на додаткові запитання та запитання уточнюючого характеру.

11–15 балів – здобувач формулює доволі розпливчасті відповіді на завдання ЕБ, не може відповісти на конкретні запитання фахової спеціалізації; демонструє низький рівень знань змісту релігієзнавчої термінології та застосування методів і принципів релігієзнавчого дослідження, сформулювати чітку і конкретну відповідь на запитання ЕБ у зв'язку з браком загальних знань з релігієзнавства та наукової літератури в цій царині; слабо володіє науково-філософською та релігієзнавчою термінологією; не дає відповіді на додаткові запитання та запитання уточнюючого характеру.

1-10 балів – вступник погано орієнтується в релігієзнавчій проблематиці; не розуміє змісту завдань, а тому не робить самостійних спроб сформулювати на них відповіді; не орієнтується в релігієзнавчій літературі; не володіє базовими поняттями і категоріями релігієзнавства як науки.

2.2.3. Оцінка відповіді на четверте завдання ЕБ: розв'язування практичного завдання (релігієзнавчої задачі, релігійної ситуації, проблеми)

8–10 балів – виставляється, якщо здобувач, формулюючи відповідь, підтвердив високі здібності ефективного застосування релігієзнавчої методології та розуміння змісту, специфіку когнітивного і виховного потенціалу принципів релігієзнавства як науки і навчальної

дисципліни; продемонстрував здатність до концептуалізованого узагальнення й розуміння широкого кола світоглядних проблем та самостійного аналізу релігійних першоджерел, сакральних і наукових текстів, законодавчих актів у сфері релігії тощо; засвідчив високий рівень знань з історії та особливостей формування основних моделей державно-церковних відносин; виявив уміння застосовувати норми міжнародного й українського законодавства щодо забезпечення свободи совісті та віросповідання й продемонстрував здатність самостійного об'єктивного тлумачення структурно-функціональної природи міжконфесійних відносин у глобальному контексті і на локальному рівні.

6–7 балів – вступник довів здатність самостійно й загалом ефективно застосовувати релігієзнавчі принципи та методи дослідження; підтвердив уміння коректно застосовувати релігієзнавчу термінологію для формулювання самостійних висновків і концептуалізації актуальних проблем сучасної релігієзнавчої думки, проте не виявив наявності системних знань з першоджерел і належного рівня орієнтації в джерелах віровчення, сакральних текстах світових та національних релігій; сформульована відповідь на запитання не містить посилань на конкретні фактологічні матеріали та є хаотичною; здобувач слабо орієнтується в історичних формах і моделях державно-церковних відносин і не вміє самостійно застосовувати законодавчі норми у сфері релігії.

4–5 бали – в цілому здобувач засвідчив належний рівень загальної ерудиції, але виявляє несистемні знання про актуальні аспекти сучасної релігієзнавчої думки та провідні тенденції релігієтворчих процесів в Україні та світі; на доволі низькому рівні володіє понятійно-категоріальним апаратом і не вміє його застосовувати для концептуалізованого узагальнення елементарних світоглядних проблем і актуальних аспектів сучасної релігієзнавчої думки; має доволі опосередковані знання з історії державно-церковних відносин і не вміє застосовувати зміст нормативно-правових актів щодо гарантій свободи совісті та віросповідання.

2–3 бал– здобувач не володіє релігієзнавчими поняттями і категоріями, не знає і не вміє застосовувати норми міжнародного й українського законодавства щодо забезпечення свободи совісті та віросповідання й об'єктивного витлумачення структурно-функціональної природи державно-конфесійних відносин у глобальному контексті та на локальному рівні.

0 –1 бал – здобувач не розуміє змісту завдання, не вміє і не пробує формулювати на нього відповідь; водночас демонструє здатність до аналітичного мислення й самостійної концептуалізації проблеми поза контекстом завдання.

2.3. Критерії оцінювання знань (загальні)

1. Від 81 до 100 здобувачі можуть отримати, якщо:

- виявляють всебічне і глибоке знання базових засад релігієзнавства і, зокрема, ґрунтовні розуміння змісту джерел, основної та додаткової навчально-наукової літератури;
- продемонстрували навички та вміння самостійно орієнтуватися в релігієзнавчій проблематиці і сучасній гуманітаристиці й українці загалом;
- довели здатність аналітичного мислення й уміння здійснювати самостійні концептуальні узагальнення:
- підтвердили уміння формулювати чіткі та ґрунтовні відповіді не лише на завдання ЕБ, а й додаткові/уточнюючі запитання ЕК;
- представили на високому рівні власну дослідницьку пропозицію, чітко, послідовно й аргументовано довели її актуальність, обґрунтували мету, завдання, джерельну базу дослідження, новизну, теоретичне та практичне значення потенційної дисертаційної роботи;
- переконливо пояснили, у якій сфері планують застосовувати набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, здобуті в результаті засвоєння ОНП і присудження їм

наукового ступеня доктора філософії.

2. Від 51 до 80 б. – вставляється за умови, якщо вступник:

- продемонстрували ґрунтовні знання в обсязі навчальної програми, знань фундаментальних джерел і основного навчального матеріалу, в тому числі й з додаткової літератури;

Довели ефективність застосування ключових релігієзнавчих понять та категорій, принципів і методів релігієзнавчого дослідження, роблять спроби самостійної експертної оцінки актуальних проблем сучасної буття релігії та свободи совісті;

- підтвердили навички й уміння аналітичного та критичного мислення щодо аналізу динаміки релігійних процесів, державно-церковних відносин, актуальних теоретичних і практичних завдань сучасного релігієзнавства;

- загалом вміють обґрунтувати власну позицію і дати об'єктивну оцінку предмету чи явищу, яке характеризує функціональну природу релігії та належить до актуальних аспектів релігієзнавчої проблематики;

- презентують власну дослідницьку пропозицію та можуть довести її актуальність, новизну, теоретичну і практичну значущість;

- вміють пояснити, в якій сфері планують застосовувати набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, здобуті в результаті навчання а аспірантурі.

3. Від 35 до 50 б. – заслуговують вступники, які:

- володіють знаннями в обсязі навчальної програми і знають базові джерела віровчення;

- мають достатній рівень обізнаності з критичною літературою та сучасними тенденціями в світовій і національній релігієзнавчій думці;

- можуть розкрити основну мету та завдання дослідницької пропозиції, проте їм важко обґрунтувати її актуальність, новизну, теоретичне та практичне значення;

- виявляють низький рівень володіння теоретико-методологічним ресурсом релігієзнавства;

- слабо орієнтуються в провідних напрямках сучасної релігієзнавчої думки, школах, напрямках і підходах релігієзнавчого дослідження;

- не зовсім переконливо пояснюють сферу застосування теоретичних знань і практичних навичок та вмінь, здобутих за результатами навчання в аспірантурі за спеціальністю 031 Релігієзнавство.

4. Від 1 до 34 балів (незадовільна оцінка) – виставляється за умови, що вступники:

- володіють знаннями на рівні основних навчально-підручникових матеріалів з сучасної світової і вітчизняної релігієзнавчої думки; історіософії релігії; феноменології релігії, психології релігії;

- дуже слабо оперують ключовими поняттями і категоріями релігієзнавства та не знають змісту основних законодавчих актів щодо забезпечення свободи совісті, віросповідання й функціонування релігійних організацій;

- не можуть чітко і логічно витлумачити зміст актуальних проблем світової та вітчизняної релігієзнавчої думки й не вміють робити самостійні узагальнення (висновки) щодо сутності і структурно-функціональної природи релігії в її взаємозв'язках та взаємовпливах з різними сферами суспільного буття;

- не здатні оцінити закономірності сучасного розвитку релігії і Церкви, їх місця та ролі в соціокультурних трансформаціях, націє- і державотворчих процесах;

- не можуть обґрунтувати для чого намагаються вступити в аспірантуру та дати стислу характеристику змісту і структури дослідницької пропозиції;

пояснити, в якій сфері планують застосовувати набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, здобуті в результаті навчання в аспірантурі.

III. СТРУКТУРА ТЕМАТИЧНИХ РОЗДІЛІВ

3.1. Історія світової та національної української релігієзнавчої думки

Релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна. Поняття, категорії та теоретико-методологічний ресурс релігієзнавства. Специфіка релігієзнавчого дослідження релігійних явищ: науково-філософський та релігійно-теологічний підходи. Полідисциплінарна структура релігієзнавства та методологічні цілі і завдання релігієзнавчих підсистем: історії релігії, філософії та історіософії релігії, феноменологія релігії, психологія релігії, соціологія релігії та ін. Провідні напрямки і школи сучасних релігієзнавчих студій в Україні та світі.

Елементи релігієзнавчої думки у творах давньогрецьких і давньоримських мислителів. Релігієзнавча думка періоду апологетів та «золотого віку»: західна та східна традиції. Вчення про релігію Т. Аквінського, А. Кентерберійського. Провідні ідеї та представники науки про релігію епохи Відродження і Нового часу. Розуміння природи та функцій релігії Б. Спінозою. Осмислення природи релігії у творчості Г. Ляйбніца. Вчення І. Канта про релігію. Основний зміст Шлеєрмахерового трактування релігії. Релігієзнавчі рефлексії Г. Гегеля.

Релігієзнавчі пошуки М. Мюллера, К.Тіле та П. Шантепі де ла Соссе. Питання релігії у працях англійських еволюціоністів Г. Спенсера, Е. Тайлора та Дж. Фрезера. Критика еволюціонізму у працях теоретиків преанімізму Е. Ленга і Р. Маретта. Провідні ідеї Фейєрбахового розуміння релігійного феномену. Погляди О. Конта на релігію і його концепція «релігії людства». Специфіка осмислення релігії А. Шопенгауером і Ф. Ніцше. Релігієзнавча концепція А. Бергсона. Релігієзнавчий здобуток Р. Отто та М. Еліаде.

Інтелектуальний внесок М. Костомарова, І. Нечуя Левицького, П. Куліша, О. Потебні, М. Драгоманова та М. Грушевського у становлення й розвиток української національної релігієзнавчої і церковно-богословської думки.

Теоретики та історичні передумови формування «політичного релігієзнавства» в Україні: ідеї національного християнства та у творах В. Липинського й А. Річинського. Релігієзнавчі концепції православно-богословської думки Митрополита Іларіона Огієнка, Патріарха Філарета Денисенка. Релігієзнавчий доробок А. Шептицького та Г. Костельника, а також сучасних українських релігієзнавців – представників київської, львівської, острозької та чернівецької релігієзнавчих і богословських шкіл.

Загальна характеристика провідних тенденцій розвитку національної релігієзнавчої, філософсько-релігійної думки та богословської думки в сучасній Україні, в тому числі в умовах війни Росії проти України та її широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р.

3.2. Історія та історіософія релігії

Походження релігії, класифікація та проблеми історичної періодизації (науково-філософський та релігійно-богословський підходи). Первісні релігійні вірування: форми та специфіка функціонування. Феномен язичництва та сутнісні риси Богоодкровенної релігії. Пантеїстичне сприйняття релігії. Віросповідні системи давньої Індії та Китаю: індуїзм, конфуціанство, даосизм, буддизм. Релігійні вірування давніх іранців: зороастризм та його трансформації в релігійній історії людства. Священні книги національних та світових релігій. Релігія, релігійні організації та Церква. Сучасна структура Вселенської Церкви (католицька та православна традиції). Протестантизм як пізній напрямок християнства. Основний зміст та провідні ідеї ортодоксального християнського вчення (католицька та православна традиції). Особливості протестантської віроповчальної доктрини і служіння. Іслам: особливості віровчення, культ, напрямки та специфіка функціонування в сучасному світі.

Панорама сучасного релігійного життя та перспективи розвитку церковно-релігійного життя в Україні.

3. 3. Філософія та феноменологія релігії

Предметне поле та дослідницькі завдання філософії релігії. Філософія релігії та релігійна філософія: їх розрізнення та ідейно-ціннісні й дослідницькі цілі. Основні теорії походження релігії. Релігійна віра, релігійні істини та їх суб'єктивація. Філософське та богословське вчення про буття Бога. Деїзм. Пантеїзм. Теїзм. Логічні «докази» буття Бога. Богопізнання: способи та межі. Апофатичний та катафатичний способи осягнення сутності буття Божого. Концепція Бога як Творця світу і людини. Аксиологічний потенціал теодицеї. Філософське та богословське (світське та духовне) тлумачення ролі та місця у релігійно-духовному житті віруючих храму, Таїнств, літургічної практики та релігійних обрядів.

Релігійна семантика та семіотика. Сакраментологія в різних релігійних традиціях. Іконологія та іконописання.

3. 4. Психологія релігії

Проблема розуміння психології релігії/релігійної психології, їх предметне поле та методологічний ресурс. Епістимологічний потенціал психології релігії/релігійної психології. Християнська психологія. Релігійне вчення про трискладовість людини. Провідні ідеї світської трактування душі та специфіка релігійно-богословське вчення про душу. Християнська концепція та науково-психологічна інтерпретація душі й психіки. Свідомість у структурі філософського та релігійного світогляду. Релігійне вчення та науково-психологічне розуміння станів свідомості. Психологія молитви, посту, сповіді, прощення, милосердя, офіри, жертви. Психологія страху: страх фізичний інстинктивний і страх духовний Божий.

Психологія релігійної віри. Біблійне вчення про віру: джерела, сягнення та пошук. Релігійна віра та віровчення. Форми вияву релігійної віри: духовне життя, моральний стан, екстаз, катарсис, одержимість, фанатизм. Релігійний досвід. Молитва та медитативні практики. Релігійно-психологічні навіювання і гіпноз: механізми та засоби впливу.

IV. ЗМІСТ ЗАВДАНЬ ВСТУПНОГО КОНТРОЛЮ

4.1. Екзаменаційні питання і завдання, на основі яких буде формовано основна змістова складова екзаменаційного білета (2-ге та 3-тє його завдання)

1. Релігієзнавство як наука: предмет, методологія та структурний поділ.
2. Специфіка релігієзнавчого і богословського дослідження релігійних явищ: порівняльна характеристика.
3. Елементи релігієзнавчої думки у творах давньогрецьких і давньоримських мислителів.
4. Релігієзнавча думка періоду апологетів та «золотого віку»: західна та східна традиції.
5. Вчення про релігію Т. Аквінського, А. Кентерберійського.
6. Провідні ідеї та представники науки про релігію епохи Відродження і Нового часу.
7. Розуміння природи та функцій релігії Б. Спінозою.
8. Осмислення природи релігії у творчості Г. Ляйбніца.
9. Вчення І. Канта про релігію.
10. Основний зміст Шлеєрмахерового трактування релігії.
11. Релігієзнавчі рефлексії Г. Гегеля.
12. Релігієзнавчі пошуки М. Мюллера, К.Тіле та П. Шантепі де ла Соссе.
13. Питання релігії у працях Г. Спенсера, Е. Тайлора та Дж. Фрезера.
14. Критика еволюціонізму у працях теоретиків преанімізму Е. Ленга і Р. Маретта.
15. Провідні ідеї Фейєрбахового розуміння релігійного феномену.
16. Погляди О. Конта на релігію і його концепція «релігії людства».
17. Специфіка осмислення релігії А. Шопенгауrom і Ф. Ніцше.
18. Релігієзнавча концепція А. Бергсона, Р. Отто та М. Еліаде.
19. Інтелектуальний внесок М. Костомарова, І. Нечуя Левицького, П. Куліша, О. Потебні, М. Драгоманова та М. Грушевського у становлення та розвиток української національної релігієзнавчої та церковно-богословської думки.
20. Теоретики та історичні передумови формування «політичного релігієзнавства» в Україні: ідеї національного християнства та у творах В. Липинського й А. Річинського.
21. Релігієзнавчі концепції православно-богословської думки митрополита Ілариона *Огієнка*, Патріарха Філарета *Денисенка*.
22. Релігієзнавчий доробок митрополита Андрея *Шептицького*, пресвітера Гаврила Костельника, верховних архієпископів Любомира *Гузара* та *Святослав Шевчука*, митрополита *Бориса Гудзяка*.
23. Основні тенденції розвитку національної релігієзнавчої, філософсько-релігійної думки та богословської думки в сучасній Україні (на прикладі київської, львівської, острозької та чернівецької релігієзнавчих і богословських шкіл).
24. Походження релігії, класифікація та проблеми історичної періодизації (науково-філософський та релігійно-богословський підходи).
25. Священні книги національних та світових релігій.
26. Релігія, релігійні організації та Церква. Структурні особливості та специфіка функціонування в Україні та світі.
27. Сучасна структура Вселенської Церкви (католицька та православна традиції).
28. Протестантизм: періодизація, основні догматичні положення та соціально-релігійні принципи.
29. Маргінальний протестантизм: його форми та провідні ідеї.
30. Іслам: особливості віровчення, культ, напрямки та специфіка функціонування в сучасному світі.
31. Сучасний юрисдикційно-канонічний статус УПЦ (МП).
32. Прогнози розвитку церковно-релігійної мережі в Україні в умовах

- повномасштабного вторгнення Росії в Україну.
33. Ватикан і Москва в їхніх взаємовпливах на церковно-релігійні та суспільно-політичні трансформації на тлі сучасних викликів.
 34. Панорама сучасного релігійного життя та перспективи розвитку церковно-релігійного життя в Україні.
 35. Філософія релігії і релігійна філософія: їх розрізнення та ідейно-ціннісні й дослідницькі цілі.
 36. Філософське та богословське вчення про буття Бога.
 37. Логічні «докази» буття Бога. Богопізнання: способи та межі.
 38. Аксиологічний потенціал теодицеї.
 39. Філософське та богословське (світське та духовне) тлумачення ролі та місця у релігійно-духовному житті віруючих храму, Таїнств, літургічної практики та релігійних обрядів.
 40. Сакраментологія в різних релігійних традиціях.
 41. Іконологія та іконостас.
 42. Епістимологічний потенціал психології релігії/релігійної психології.
 43. Християнська психологія: вчення про трискладовість людини.
 44. Провідні ідеї світської трактування душі та специфіка релігійно-богословське вчення про душу.
 45. Свідомість у структурі філософського та релігійного світогляду.
 46. Психологія молитви, посту, сповіді, прощення, милосердя, офіри, жертви.
 47. Психологія страху: страх фізичний інстинктивний і страх духовний Божий.
 48. Біблійне вчення про віру: джерела, осягнення та пошук.
 49. Релігійна віра та віровчення. Форми вияву релігійної віри: духовне життя, моральний стан, екстаз, катарсис, одержимість, фанатизм.
 50. Релігійно-психологічні навіювання і гіпноз: механізми та засоби впливу.

**4.2. Завдання на виявлення аналітичних здібностей,
знання першоджерел, а також підтвердження навичок і вмінь
застосовувати теоретичні знання на практиці й розв'язувати задачі
релігійно-правового та релігієзнавчо-педагогічного характеру
(на основі цих завдань буде формовано 4-те завдання ЕБ)**

1. Поміркуйте над ідейним змістом цієї релігійної настанови Мухамеда: *«Немає Бога, крім Аллаха (крім Бога) і Мухамед – посланець Його»*. Поясніть, яку ціль міг переслідувати Мухамед, проголошуючи цей релігійний маніфест?
2. Розкрийте зміст цієї моральної настанови Сіддхартхи Гаутами (Будди): *«Не відповідайте злом за зло, бо інакше злу ніколи не буде кінця. На образу відповідай ворогу поцілунком, і йому буде набагато болячіше, ніж тобі»*.
3. Поясніть, про що, на Вашу думку, стверджував засновник сатанізму Е. Ла Вей коли говорив, що його релігія – це «справжнє ество людини»?
4. Запропонуйте власне тлумачення цих слів Ісуса Христа: *«Дослідіть Писання, бо вони свідчать про Мене»* (Ів. 5, 39).
5. Зясуйте, у чому полягає морально-виховний потенціал цієї релігійної настанови Сіддхартхи Гаутами (Будди): *«Дуже легко знаходити недоліки в інших. Значно складніше хоча би раз подивитися на свої недоліки. Перше ніж випрямляти горбатого, спробуй зробити важливіше – виправ свою власну осанку»*.
6. Поміркуйте над цим закликком Мухамеда і поясніть, до кого він звернений і на кого може посилатися тут меканський проповідник, як на приклад : *«О ви, що увірували! Вам належить постити, подобно до того, як це було приписано тим, хто був до вас»* (К.: 2, 183).

7. Дайте стислу відповідь на запитання, що мав на увазі відомий французький полководець і державник Наполеон: *«Жодне суспільство не може існувати без моралі, а справжня мораль немислима поза релігією. Отже, міцну і постійну підтримку державі дає лише релігія. Суспільство без віри схоже на корабель, позбавлений компаса».*
8. Розв'яжіть релігієзнавчо-педагогічну задачу (ситуацію), яка може трапитися з вами, якщо ви підете учителювати в загальноосвітню школу. Уявіть собі, що до вас підійшов учень і просить, аби ви докладніше та в якомога доступнішій формі пояснили зміст біблійного вчення про єдність і троїчність Бога (Трійцю Святу Єдиносущу і Нероздільну). **Як би ви це зробили, на прикладі Сонця, котре ми бачимо, або на якомусь іншому більше переконливому, на Ваш погляд прикладі?**
9. Розв'яжіть релігієзнавчо-правову задачу, що підтвердить вашу обізнаність із основними законодавчими актами і гарантіями свободи совісті і релігійних переконань. Уявіть собі, що Ви – голова територіальної виборчої комісії, а до вас звернулися представники однієї з релігійних громад так званої нетрадиційної релігійної організації, наприклад, Посольства Божого чи Великого Білого Братства з проханням зареєструвати їхнього представника кандидатом у народні депутати України від цього релігійного об'єднання. **Що ви відповісте на клопотання й якими будуть Ваші дії?**
10. Розв'яжіть релігієзнавчо-педагогічну задачу, що виявить вашу обізнаність із українським законодавством про світськість освіти та принцип відокремленості держави і Церкви. **Визначте та опишіть ваші дії в такій ситуації:** Ви – директор школи й до Вас прийшли представники релігійної організації «Свідки Єгови» і запропонували додатково проводити для бажаючих учнів уроки з вивчення Біблії.
11. Поясніть, яку ціль переслідує учитель, котрий постійно пробує довести, що більшість лауреатів Нобелівської премії – атеїсти, хоча насправді – це далеко не так. Що би Ви протиставили йому у відповідь (назвіть один-два аргументи).
12. Уявіть, що ви – буддистом, християнином або мусульманином... Назвіть та аргументуйте, які події стануть найголовнішими у вашому житті і яких традицій та звичаїв Ви будете дотримуватися найретельніше?

V. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Академічне релігієзнавство: Підручник. За наук. ред. проф. А. Колодного. Київ: Світ Знань, 2000.
2. Біблія або Книги Старого і Нового Завіту (будь-яке видання).
3. Бойко Р. Історія світової релігієзнавчої думки. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2013. 356 с.
4. Докаш В.І., Лешан В.Ю. Загальне релігієзнавство: Навч. посібник. – Чернівці: Книги ХХІ, 2005. 376 с.
5. Кислюк К.В., Кучер О.М. Релігієзнавство: Навч. посібник для студентів вузів. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Кондор, 2004. 646 с.
6. Кралюк М., Шкрібляк М. Історія релігієзнавства в Україні. Навч. підручник. Київ: КНТ, 2017. 160 с.
7. Маурітсон М. Католицьке віровчення. Київ, 1996.
8. Мизак Н. Історія світової релігієзнавчої думки. Навч.-метод. посібник. Чернівці: Рута, 2013. 312 с.
9. Петрик В., Бедь В., Базик Д. Новітні та нетрадиційні релігії і містичні рухи України: Підручник. Київ: Книжкова палата України, 2016. 342 с.
10. Пол Е. Підручник з богослов'я [Пер. з англ. 2-е вид.]. Львів: Українська баптистська теологічна семінарія, 2017. 604 с.
11. Попов М. Філософія релігії. Навч. посібн. Київ: ЕКМО, 2007. 316 с.
12. Ходькова Л. Релігієзнавство: Навч. посібник. Львів, 2000. 412 с.

Допоміжна література

13. Барт К. Очерк догматики: Лекції, прочит. вун-те Бонна влетний семестр 1946 г. Пер. с нем. Санкт-Петербург, 2000.
14. Бродецький О. Етичні цінності в релігіях: гуманістична синергія ідей. Чернівці: Чернівецький національний нац. ун-т, 2016. 336 с.
15. Бубер М. Два образа веры. Москва: АСТ, 1999. 592 с.
16. Глосарій релігієзнавця / За ред. член-кор. НАПН України В. Балуха. Чернівці: Наші книги, 2013. 280 с.
17. Горохолінська І. Постсекулярність: філософські та богословські інтенції сучасної релігійності. Чернівці: Чернівецький національний нац. ун-т, 2019. 424 с.
18. Грушевський М.С. З історії релігійної думки на Україні. Київ: Освіта, 1992.
19. Девіс Б. Вступ до філософії релігії. Пер. с англ. Київ: Дух і Літера, 1998.
20. Еліаде М. Священне і мирське. Мефістофель і андрогін. Пер. з нім. Київ: Основи, 2001.
21. Еліаде М. Трактат з історії релігій. Пер. з фр. О. Панича. Київ: Дух і Літера, 2016.
22. Завідняк Б. Релігійна філософія від становлення до сучасності. Львів: Місіонер, 2021. 800 с.
23. Катехизм Католицької Церкви. Львів: Синод УГКЦ, 2002. 772 с.
24. Конфесіологія релігії. Колективна монографія. За ред. А. Колодного і Л. Филипович. Київ, 2009.
25. Коран. Переклад смислів українською мовою. Перекл. з арабської Михайло Якубович. Стамбул: Nat Silt, 2018. 631 с.
26. Кралюк П., Шкрібляк М. Історія релігієзнавства в Україні: Навчальний підручник. Київ: КНТ, 2017. 160 с.
27. Кулагіна-Стадниченко Г. Релігія в її суспільній та особистісній функціональності. Київ, 2011. 330 с.
28. Латигіна Н.А. Іслам: шлях крізь століття: монографія. Київ: Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 360 с.
29. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні. Київ, 1996.

30. Мень А. Магизм и единобожие. Москва, 2005. 658 с.
31. Морозова Д. С. «Покажи мені людину». Антіохійської школи та її спадщина у Київській традиції : монографія. Київ : Дух і Літера, 2021. 560 с.
32. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: Ескіз української міфології. Київ, 1992. 234 с.
33. Огієнко І. Українська церква. Нариси з історії Української православної церкви : у 2 т. Київ : Україна, 1993.
34. Основні документи Берестейської унії. Львів, 1996.
35. Петрушкевич М. Релігійна комунікація в контексті масової культури. Монографія. Острого, 2018. 408 с.
36. Релігієзнавство України. Колективна монографія. За наук. ред. В. Климова та А. Колодного. Київ, 2013. Кн.1. 439 с.
37. «Русский мир» Кирила не для України. 36. наук. ст. За наук. ред. А. Колодного. Київ, 2014. 343 с.
38. Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. Київ, 2004.
39. Ульяновський В. Історія церкви та релігійної думки України: У 3-х ч. Київ: Либідь, 1994.
40. Шкрібляк М. «Церковний Переяслав» на тлі унійних колізій і політико-ідеологічних стратегій ранньомодерної України-Руси : [моногр.]. 2-ге вид., доп. Чернівці : Наші книги, 2016. 400 с.

Електронні інформаційні ресурси

41. Бібліотека Інституту філософії НАН України імені Григорія Сковороди. URL : <http://www.filosof.com.ua/>
42. Бібліотека Diasporiana. URL : <http://diasporiana.org.ua/category/religiya/>
43. Бібліотека України імені Володимира Вернадського. URL : <http://www.nbu.gov.ua/node/2116>
44. Іслам з погляду християнства. URL : https://www.youtube.com/watch?v=oBSdAtCS_sw
45. Липинський В. Релігія і церква в історії України. URL : <http://diasporiana.org.ua>
46. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні. Львів: Просвіта, 1995. URL : https://risu.ua/istoriya-protestantizmu-v-ukrajini-kurs-lekciy_n83012
47. Офіційний сайт Православної Церкви України. URL : <https://www.pomisna.info/uk/>
48. Релігійно-інформаційна служба України – РІСУ. URL : <https://risu.org.ua/>
49. Таїнства в Церкві Христовій. URL : https://azbyka.ru/1/sem_tserkovnyh_tainstv
50. Юнг К. Психології восточних релігій и філософій. URL : www.psylib.kiev.ua.

Примечание [П1]: